

SZKOŁA KOLEGIACKA ŚW. FLORIANA NA KLEPARZU W KRAKOWIE W PIERWSZEJ POŁOWIE XVI W. W ŚWIETLE KRAKOWSKIEGO ARCHIWUM ARCHIDIECEZJALNEGO

Napisałem już dwa szkice o parafialnych szkołach krakowskich pierwszej połowy XVI w.: o skałecznej („Studia Claromontana”) i Bożego Ciała („Nasza Przeszłość”). Ten będzie trzeci i zapewne ostatni.

Dla szkoły kolegiackiej św. Floriana odszukałem z lat 1502–1548 około 80 aktów, przy czym szczególne znaczenie ma dokument z 1510 r. mówiący ciekawie o pochodzeniu uczniów¹. Szkoła tamtejsza była pod opieką nie tylko kolegiaty, lecz również Uniwersytetu Krakowskiego, który był ścisłymi więzami połączony z kościołem św. Floriana jeszcze przed ostatecznym włączeniem go do uniwersytetu w roku 1578. Bezpośrednim opiekunem szkoły był prepozyt kolegiaty, gdyż scholastyka w niej nie było.

Bolesław Przybyszewski uznaje szkołę floriańską za najważniejszą krakowską poza murami (najstarsza wzmianka o niej pochodzi z 1422 r.). Szkoła ta miała siedzibę w murowanym budynku wzniesionym przez prepozyta Grzegorza z Lubrańca w roku 1493. Posiadała też swą ordynację, która się jednak nie zachowała. Rektorami u schyłku średniowiecza byli: niejaki Marcin (do 1476), magister Stefan z Kosiniec (1476–9), magister Bartłomiej z Widawy, bakałarz Łukasz (1486–7) i około 1485 r. jedyny znany locatus (zastępca rektora), Bernard². W 1518 r. fundację na rzecz szkoły uczynił profesor uniwersytecki Maciej z Miechowa, co posłużyło może do ostatecznego wymurowania budynku „Lubranki”, który przetrwał do 1887 r. W zamian za tę fundację szkoła miała też służyć (i służyła) za mieszkanie studentom uniwersytetu³.

¹ Archiwum Archidiecezjalne w Krakowie (dalej cyt. ArKr), Episcopalia 5, k. 150 r.

² B. Przybyszewski, *Krakowskie szkolnictwo parafialne przy końcu Średniowiecza*, w: *Z przeszłości Krakowa*, Warszawa–Kraków 1989 s. 61–62.

³ J. Dzikówna, *Kleparz do 1528 r.*, Kraków 1932 s. 88. Oczywiście, w 1528 r. szkoła sponęła we wielkim pożarze, ale nie miało to wielkiego znaczenia dla biegu nauczania.

Według Janiny Dzikówny, przed 1578 r. każdorazowy rektor świętofloriański otrzymywał od prepozyta 4 grzywny rocznej pensji oraz 6 grzywien na żywienie (a więc razem 480 gr) z możliwością dodatkowych dochodów ze śpiewanych *Wigilii* oraz dopłaty dwóch grzywien od kustosza i jednej grzywny od kantora kolegiackiego. Było to mniej więcej tyle co ówczesnej szkole kolegiackiej w Sandomierzu, czyli sporo. Niejeden zapis mieli także uczniowie floriańscy, a zwłaszcza w 1520 r. ufundował im rentę niejaki Jakub Wolski⁴.

I w naszym okresie nie występowali w zasadzie locatusowie, natomiast większość rektorów (kierowników) szkoły posiadała tytuły naukowe. Byli więc nimi: 20 października 1507 bakałarz artium Jakub⁵; 6 marca 1512 – 22 września 1513 ks. mgr Melchior z Krakowa, pleban w Górcie⁶; 19 października – 7 grudnia 1519 Stanisław⁷; 3 października 1520 mgr Mikołaj⁸; 13 marca 1526 mgr Andrzej (Pierzchała) z Opoczna, zapewne usunięty w 1525 r. z uniwersytetu za odmowę scholastycznego wykładania Arystotelesa, potem doktor medycyny⁹; 28 listopada 1526 Paweł Momot¹⁰; 12 marca 1528 mgr Sebastian Janeczka (z Kleparza), poprzednio kierujący krakowską szkołą św. Anny, potem profesor i rektor uniwersytetu¹¹; 24 marca 1531 ks. bakałarz artium Baltazar z Lipnicy, może to jednak locatus lub po prostu korepetytor¹²; 26 czerwca 1532 – 28 marca 1547 ks. mgr Marcin (Gośliński)¹³.

Możemy ułożyć też spis kantorów szkoły kolegiackiej (succentorów, podobnie jak u Bożego Ciała, brak): 8 marca 1509 Józef¹⁴; 22

⁴ ArKr Ep k. 18 r. – 22 v.; J. Krukowski, *Z dziejów szkolnictwa parafialnego Krakowa w okresie Odrodzenia*, Kraków 1986 s. 80, 128, 134.

⁵ ArKr Officialia 27 s. 289–290.

⁶ Tamże, Of 28 s. 260–261; Of 26 s. 267; Of. 36 s. 70, 72, 81, 84, 85, 88, 93, 141, 144, 240.

⁷ Tamże, Of 41 s. 1072, 1082, 1095, 1125.

⁸ Tamże, Of 42 s. 271–272.

⁹ Tamże, Of 56 s. 320; H. Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935 s. 23; F. Giedroyc, *Zróżniczo-bibliograficzne do dziejów medycyny w dawnej Polsce*, Warszawa 1911 s. 572.

¹⁰ ArKr Of 43 s. 620.

¹¹ J. Dzikówna, *dz. cyt.*, s. 89; J. Krukowski, *dz. cyt.*, s. 60; *Acta rectoralia almae Universitatis Studii Cracoviensis*, ed. W. Wisłocki, t. 1, Kraków 1893 (dalej cyt. *Acta rect.*) nr 2924.

¹² ArKr Of 48, s. 72.

¹³ Tamże, Of 80 s. 294; *Acta rect.*, t. 1 nr 3106, 3158, 3194, 3240, 3336.

¹⁴ ArKr Of 25 s. 512. Kantorów szkolnych powoływał rektor szkoły św. Floriana – *Acta rect.*, t. 1 nr 3336.

lutego 1513 – 27 listopada 1517 Jan¹⁵; 14 października 1519 Marcin¹⁶; 17 marca 1522 Stanisław¹⁷; przed 19 października 1528 Maciej Leśnicki¹⁸; 8–9 lipca 1534 Jakub Milekowicz¹⁹; 11 grudnia 1534 Franciszek (z Szydłowa, znany awanturniczy muzyk)²⁰; 22 sierpnia 1537 – 15 marca 1538 Andrzej²¹; 14 stycznia 1541 Maciej²².

Jan Krukowski podkreśla, że uczniowie szkoły floriańskiej byli pewnie liczni, ale ich spis zachował się dopiero z końca XVIII w.²³ Nam jednak udało się już dla pierwszej połowy XVI w. zebrać ponad 30 imion uczniów, których miejsce pochodzenia znamy, przy czym aż 7 zostało wymienionych w jednym akcie z 1510 r. A oto ci uczniowie, według miejscowości: z Bednar – Maciej i Wojciech (wieś wielkopolska lub mazowiecka); z Bielska – Marcin 1532 (niezidentyfikowane); z Chęciny – Franciszek 1521 (miasto małopolskie); z Czyżowa – Wojciech (niezidentyfikowane); z Guźlic – Jakub 1514 (zapewne wieś małopolska); z Kleparza – Michał, Sebastian, Baltazar, Walenty, Jan, Marcin, Stanisław Różanka 1510–1532; z Kownat Borowych – Jan i Piotr 1516 (wieś mazowiecka); z Lelowa – Jan 1532 (miasto małopolskie); z Michałowa – Maciej 1518 (niezidentyfikowane); z Ostrowa – Szymon 1530 (niezidentyfikowane); z Piotrkowa – Stanisław i Jakub 1523–1549 (miasto wielkopolskie); Proszowita – Maciej 1524 (miasto małopolskie); z Przerowa (Przyrowa?) – Florian 1517 (zapewne miasto małopolskie); z Pułtuska – Wawrzyniec 1510 (miasto mazowieckie); z Radłowa – Michał 1516 (zapewne miasto małopolskie); z Rawy – Maciej i Wojciech 1549 (zapewne miasto mazowieckie); z Sandomierza – Bartłomiej 1510 (miasto małopolskie); ze Skalbmierza – Szymon 1530 (miasto małopolskie); z Trzebnicy (Trzepnicy?) – Kasper 1510 (miasto śląskie lub wieś wielkopolska); z Turobina – Mikołaj 1515 (miasto ruskie); z Widawy – Tomasz 1520 (miasto wielkopolskie); z Woli – Maciej (wieś niezidentyfikowana).

Tak więc 2/3 uczniów floriańskich stanowili synowie mieszczańscy, w czym siedmiu było z Kleparza i sześciu z innych miast małopolskich.

¹⁵ ArKr Of 34 s. 559; Of 39 s. 214.

¹⁶ Tamże, Of 41 s. 1068; Of 39 s. 466.

¹⁷ Tamże, Of 42 s. 683.

¹⁸ Tamże, Of 46 s. 290.

¹⁹ Tamże, Of 48 s. 1094.

²⁰ Tamże, Of 50 s. 440, 448. Por. artykuł o szkole Bożego Ciała.

²¹ Tamże, Of 51 s. 177; Of 52, s. 1092.

²² Tamże, Of 71 s. 14.

²³ J. Krukowski, *dz. cyt.*, s. 80.

Ze wsi pochodziło około ośmiu uczniów; prawdopodobnie byli wśród nich także synowie szlacheccy. Spoza Małopolski najwięcej, bo przynajmniej pięciu było Mazurów, a wśród nich tacy np. klerycy-bracia z Kownat Borowych byli zapewne szlachcicami. Prócz tego wiadomo, że szlachcicem był uczeń długoletniego rektora floriańskiego M. Goślickiego, Mikołaj Niemojowski²⁴.

Jak zwykle nie wiadomo, jakie treści nauczania występowały wśród żaków świętofloriańskich, ale wydaje się, że poziom szkoły był niezgorszy. Prócz tego istniała może na Kleparzu szkołka przy kościele św. Waleriana²⁵.

Z ciekawostek występujących w aktach sądowych Kurii warto wymienić jeszcze następujące: w 1509 r. kantor floriański Józef miał otrzymać grzywnę (48 gr) za kantylenę, którą przetrzymywał zmarły obywatel kleparski Tomasz Suchywilk z Radomia²⁶. Wiosną 1510 r. starsi scholarze kleparscy, przebywając na wsi podkrakowskiej, spalili przy zabawie (strzelaniu z klucza) karczmę²⁷. W 1513 r. kantor floriański Jan został poraniony po twarzy przez Jakuba z Poznania, studenta z bardzo rozbrykanej krakowskiej szkoły św. Szczepana²⁸. Scholar Maciej z Woli dorabiał, i w 1515 r. za 2 grzywny (96 gr) zrobił posadzkę plebanowi w Górcie — mgr Erazmowi²⁹. Zimą 1522/3 r. scholar Marcin z Kleparza zgubił książki, a więc je posiadał³⁰. Jan z Lelowa, scholar floriański, pożyczał również w 1532 r. swe książki innemu scholarowi Grzegorzowi³¹.

Szkoła świętofloriańska na Kleparzu nie sięgała pewno w naszym okresie znaczeniem szkół — katedralnej wawelskiej czy mariackiej, ale stała w równym szeregu obok krakowskich szkół św. Anny i św. Szczepana lub kazimierskiej Bożego Ciała.

²⁴ *Acta recli.*, t. 1 nr 3240.

²⁵ ArKr Of 36 s. 701 (r. 1513).

²⁶ Tamże Of 25 s. 512.

²⁷ Tamże, Ep 5 k. 150 r.

²⁸ Tamże, Of 34 s. 559.

²⁹ Tamże, Of 35 s. 558 a.

³⁰ Tamże, Of 42 s. 948.

³¹ Tamże, Of 60 s. 1086.